

Hajnóczy József ügyvéd, királyi tanácsos, kamarai főtitkár 1750. szeptember 9-én született Modoron.

A magyar jakobinusok egyik vezető személyisége volt. Folyékonyan beszélt magyarul, németül, franciául, latinul, szlovákul, az angol nyelvet például hat hét alatt tanulta meg.

Élete

Apja Hajnóczy Sámuel, ágostai evangélikus lelkész volt (a nevét ő még Haynotzi formában írta). Egyetlen fiát gondosan és szigorúan nevelte, aki Sopronban, majd Pozsonyban tanult, ahol 1771-ben végzett jogászként az evangélikus főiskolán.

Ügyvédnek készült, mivel protestáns és nem-nemesi származása miatt politikai pályára nem léphetett. 1773 nyarán fejezte be tanulmányait, azonban ügyvédként nem akart elhelyezkedni, ezért 1774 őszén Forgách Miklós gróf magántitkáráként Gácsra költözött. Itt mélyebb betekintést nyert a magyar nemzeti és állami viszonyokba és megismerkedett a francia enciklopédisták írásaival is.

Hajnóczy mint hivatalnok

1778 júniusában kilépett a gróf szolgálatából és Pestre ment, ahol a városnál aljegyzői hivatalra pályázott, ezt azonban nem sikerült elnyernie.

1779 elején Széchényi Ferenc gróf ügyvédje lett, aki akkor, 25 évesen a dunántúli kerületi ítélőtábla ülnöke volt. Új munkaadója összekötetései segítségével megnyitottak előtte a megyék, városok, főurak levéltárai és a főnemesek féltve őrzött levelesládái. Régi nemesi oklevelek gyűjtésébe kezdett, tudományos alapossággal, emellett a gróf könyvtárát rendezte és 1780 telére annak címjegyzékét is elkészítette.

1783 nyarán Széchényi Ferenc gróftól a horvát bán helyettesévé nevezték ki és Hajnóczy, mint titkár elkísérte őt Zágrábba, ahol a horvát országgyűlések végzéseit másolta le. Ezeket később a jogászok közül ő használta fel először.

1785-ben, amikor II. József császár az országot tíz kerületre osztotta, a pécsi kerület királyi biztosává Széchényi Ferencet nevezte ki. E minőségében a gróf Somogy, Baranya, Verőce és Szerém vármegyéket kormányozta s Hajnóczy ekkor biztosi titkárrá lépett elő.

1786-ban Széchényi Ferenc gróf elhagyta a császár szolgálatát és visszavonult a közéletől. Hajnóczy nem követte őt, a gróf ajánlatára a császár 1786. február 20-án királyi tanácsosi címmel és évi 1080 forint fizetéssel Szerém vármegye alispánjává nevezte ki. A megye székhelyén, Vukováron telepedett le, és július 27-én, Bécsben nőül vette Hellmuth Johannát. A családi életben nem volt szerencsés, felesége 1788. november 12-én, Bécsben meghalt,

anélkül, hogy gyermeket hagyott volna hátra.

Hivatali pályája sikeresebb volt. Sokat utazott a vármegyében és vizsgálta, miként lehetne fölvirágoztatni. Terveiről két ízben is részletes emlékeztetőt terjesztett a császár elé. Ezekben különösen a vízszabályozást, az erdőpusztítás megakadályozását és a kereskedelmi útvonalak biztosításának szükségét hangsúlyozta. Hivatalos munkáján kívül folyamatosan képezte magát, sokat írt és olvasott, különösen a nyugati irodalom érdekelte. Összekötésben állt a hazai tudományos élet vezető személyiségeivel, Horányi Eleket, a híres történetírót, Zimonyban gyakran fölkereste, Batthyány Alajos gróffal, Csaplovics Jánossal, Dugonics Andrással, id. Péczely Józseffel, Rát Mátyással, Széchényi Ferenc gróffal állandó levelezést folytatott. 1788 elejétől kezdve számadó naplót vezetett és abba bejegyezte kiadásait és bevételeit, sőt érkezett és elküldött leveleit is; ebből a naplóból kiderül, hogy a zágrábi szabadkőműves páholynak is tagja volt, tehát a szabadkőművesség is behatóan foglalkoztatta.

1790. április 29-én Szerém megyének az új közigazgatási törvény életbe lépése alkalmából tartott közgyűlésén Hajnóczy, mint nem nemes hivatalától visszalépni kényszerült. Ekkor a rendek hivatali működése elismeréséül elhatározták, hogy maguk kéri nemessé tételét.

1790-1791-et főleg utazással töltötte és ügyvédként tevékenykedett. Eközben rövid ideig újságíróként is dolgozott: a Hadi Történetek és a Magyar Hírmondó című lapokban sok cikke jelent meg a francia forradalom eseményeiről. Augusztus elején visszatért Pestre, ahol néhány nap múlva a Magnanimitas nevű szabadkőműves páholyban megismerkedett Martinovics Ignáccal.

1791 szeptemberében súlyos vesegyulladásra kapott. Hosszas betegeskedése után végleg felhagyott az ügyvédi pályával. Felgyógyulása után, október végén Széchényi Ferenc gróf nagycenki kastélyába költözött. Ott a magyar közjog minden pontjára kiterjedő iraton dolgozott, amelyet a megye figyelmébe kívánt ajánlani, hogy azt az országgyűlési követek utasításainak készítésénél tekintetbe vegyék.

Később, az országgyűlés megnyitása után, a képviselőkhöz akart fordulni az ország alkotmányának gyökeres átalakítására vonatkozó javaslataival: Ratio proponendarum in comitiis Hungaricis legum. (Hajnóczy saját kézírata lefoglalt írásai között volt; hasonlóan előző dolgozatát 4–4 példányban másoltatta le. Valószínűleg azért nem nyomtatta ki, mert az országgyűlés első nyilatkozataiból, illetve a királyi levél tárgyalásából meggyőződött arról, hogy a feltevések, amelyekből kiindult, minden alapot nélkülöznek. A két kiadatlan dolgozatban található történelmi adatok és az ezekben kifejtett eszmék adták az alapját névtelenül megjelent négy közjogi monográfiájának).

Hajnóczy elképzelései néhány hónap alatt sokat fejlődtek. Ennek magyarázatát a nagy francia forradalom eseményei adják, amelyekben ekkor egy ideális államrend, a Rousseau által hirdetett eszmék megvalósulását üdvözölték. E hatás Hajnóczy külső megjelenésében is látszott: Kazinczy Ferenc, írja róla: „A cinizmusig vitte a maga franciaságát, foldozott ruhában affectált jární és gyönyörködött abban, hogy a bársonyban járók általa megaláztatnak”. Széchényi Ferenc gróf sem felejtkezett meg hajdani titkáráról; egy ízben ajánlatot tett arra, hogy megszerzi neki a nemességet. Hajnóczy ezt megköszönte, de nem fogadta el.

1792. június elején munkáinak kiadása miatt ismét Pestre költözött. Ekkor az I. Ferenc király koronázására Budán megjelent Széchényi a budai kamaránál megüresedett titkári állásra ajánlotta. Hajnóczy június 19-én megkapta a kinevezést, 1500 forint fizetéssel és tanácsosi címének meghagyásával. Új hivatalát július 15-én foglalta el.

A magyar jakobinus mozgalomban

Szabadidejét magyar történelmi tanulmányok és forradalmi olvasmányok közt osztotta meg.

Ekkor fordította le franciából magyarra, németre s latinra a Gorani álnév alatt Martinovics által I. Ferenc királyhoz intézett korholó és tanácsadó levelét is. Barátaival sűrűn levelezett, leggyakrabban Kazinczy Ferencnek írt.

Martinovics 1793. május 10-én beavatta a titkos szövetség titkaiba és a társaság egyik igazgatói tisztét is ráruházta. Ezután Hajnóczy az ember és polgár francia kátéját fordította németre. Martinovics később, aláírás nélkül, sajtóságos levelet küldött neki, melyben „bizonyos Purkart-féle olajról” mesélt, amely többeket meggyógyított (ily módon közölve azok neveit, akiket a társaság tagjaivá avatott). Hajnóczy Kazinczyt kíméletből óvakodott bevonni az összeesküvésbe, később azonban Szulyovszkyval mégis elküldte neki a Katekizmust.

Ezalatt a cenzúra mind szigorúbb lett, a király, aki személyesen felügyelte a sajtót, 1793. január 23-án saját kezűleg írott levél kíséretében küldte el a kancelláriához Hajnóczynak a „Dissertatio politico publica de regiae potestatis in Hungaria limitibus” és február 21-én a „De comitiis regni Hungariae” című munkákat, hogy a kancellária számoljon be neki a művek tartalmáról és terjesszen elé javaslatot azokra vonatkozóan az esetlegesen szükséges intézkedések felől. A kancellária mindkét művet veszélyesnek ítélte, és megindította a nyomozást a szerző kilétének földerítésére.

A mozgalom bukása

Hajnóczy 1793. május 17-én Sopronba utazott, hogy megünnepelje eljegyzését Hauer Terézszel, Hauer András soproni tanácsos leányával. Onnét visszatérve nekikezdett új életének előkészítéséhez.

Augusztus 16-án, éjjel 11 óra tájban iratai rendezése közben lepte meg az elfogására kiküldött pest-városi kapitány, aki felmutatta a Bécsben már három héttel azelőtt elfogott Martinovics levelét, amelyben a titkos társaság igazgatóit értesíti, hogy az összeesküvés titkait már föltárta, tehát minden elveszett. Hajnóczy erre levélszekrényéből levélcsomót ragadott ki s azt a fegyveresek elé dobva, fölkiáltott: „Itt vannak az alávaló gazembernek többi levelei is”, azután ellentmondás nélkül követte a rendőrtisztet. Katonai biztosítás mellett azonnal Bécsbe vitték, ahol olyan kérelmét terjesztette elő, hogy írásban nyújthassa be vallomását. Ezt augusztus 29-én készítette el.

Hajnóczynak és igazgatótársainak elfogatása országszerte felzúdulást váltott ki. A megyék neheztelő feliratokban augusztus végén megkérték a királyt, hogy a foglyokat küldje haza Magyarországra. Ezért november 22. és 24. között ismét Budára szállították őket, és ott 1795. április 27-én Hajnóczy felett is kimondták a halálos ítéletet.

Május 20-án, reggel hat órára volt kitűzve az elítéltek kivégzése, amely a mai budai Vérmezőn hajtatott végre. Hajnóczy bátorságot és egyúttal méltóságot mutatott. Arcvonásai nem változtak, szelíd mosoly vonult el ajkain, midőn feje a törzstől elvált. A kivégzettek vagyona az ítéletek szerint a kincstárra szállt, ingóságait augusztus 10-én elárverezték. Hajnóczy radikális volt, de nem felforgató, miként francia irányú elvtársai, tisztelte a történelmi múltat, és kímélte a magyar alkotmány azon részeit, melyek a haladással nem ellenkeztek. Törekvéseinek végcéljait jól mutatja az 1794. augusztus 29-én beadott vallomása, amely szerint ezek a sajtószabadság törvényes biztosítása, a törvényes eljárás a nem nemesekre való kiterjesztése és hogy a paraszt is kaphasson birtokjogot.

Elhunyt Budán, 1795. május. 20-án. Sírja a Kerepesi Temető 11/1 parcellájában található.

Forrás: Wikipédia, Magyar Életrajzi Lexikon

Hajnóczy József (1750-1795)

Írta: Adminisztrátor

2015. január 26. hétfő - Módosítás: 2015. január 26. hétfő
